

НаталяВолотовська

ІВАН ГОРБАЧЕВСЬКИЙ

Спроба життєпису в прозі та віршах

Тернопіль
"Укрмедкнига"
2004

ББК 51г:84

В 68

УДК 61(092):82

Волотовська Н.

В 68 Іван Горбачевський. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004. – 56 с.

Художник Н. Волотовська

Іван Горбачевський – великий патріот, вчений, гуманіст

У славній когорті видатних українців, чий геній визнаний світом, своє почесне місце посідає ім'я нашого земляка, уродженця села Зарубинців Збаразького району Івана Яковича Горбачевського. Його життя – то взірць самовідданого служіння науці, добру і справедливості, постійного піклування про долю свого рідного народу.

Не він один народився і виростав на благодатній галицькій землі, всотував її живильне повітря, переймав через батьківське виховання високу духовність, морально-етичні норми християнської моралі. Не він один, здобувши фах і виявивши блискучі здібності, мусив залишити рідний край, щоб прислужитися людям своїм талантом на інших теренах.

Але, як і більшість патріотів, виплечаних матінкою-Україною та змушених жити поза її межами, ніколи не забував рідної землі, прославляючи її імення здобутками свого розуму, високого інтелекту, ціною своєї звитяжної праці на благо людства. І ціною активної національно-громадської роботи на благо своєї знедоленої Батьківщини.

Ще навчаючись в останніх класах Тернопільської гімназії, Горбачевський очолив таємне молодіжне товариство "Громада". У Відні у студентські роки він – активіст, голова товариства "Січ". І уже в своєму дорослому житті, за праці професором, деканом лікарського факультету, а потім ректором Празького університету завжди був на видноколі соціального і політичного обстоювання проблем українського народу.

Вісімнадцятий рік минулого століття дав коротку надію на волю, соборність, державність України, та цьому не судилося збутися. І все ж Іван Горбачевський, як і інші громадсько-політичні діячі-українці, не склав рук, знайшов спосіб прислужитися рідному народові – їхніми стараннями був створений єдиний у світі Український вільний університет (спочатку у Відні, згодом – у Празі). Ректором університету був обраний Іван Горбачевський. Так утворився осередок активної наукової праці українців за межами України.

Поринувши з головою в наукову роботу, роблячи відкриття світового значення, ректор не полишав своїх патріотичних старань, громадської роботи. Був головою Українського Академічного Комітету, засновником і головою товариства "Музей визвольної боротьби України". З його ініціативи у Празі було відкрито Український дім. До речі, завдяки старанням великого гуманіста в уряді Австро-Угорщини було вперше у світі створено Міністерство охорони здоров'я, і він очолив його.

Всебічний талант, глибокі патріотичні переконання, справжній, непідробний гуманізм – ці якості роблять Івана Горбачевського постаттю, яка варта наслідування, передусім для української молоді. Колектив, студентство Тернопільської державної медичної академії пишаються, що наш навчальний заклад носить ім'я цієї славетної людини. Яскраве життя, непересічні наукові таланти, глибокий патріотизм Івана Горбачевського заслуговують на глибоке вивчення і висвітлення. Цій меті добре прислужиться і палке публіцистичне слово, і схвильована задушевна лірика, присвячені нашому землякові.

*Ректор Л.Я. Ковальчук,
заслужений діяч науки
і техніки України,
професор, доктор
медичних наук,
член-кор. АМН України*

Шановний читачу!

Історію України та українського народу, як і історію абсолютної більшості держав і народів, вважав великий наш письменник і політик Володимир Винниченко, неможливо читати без брому... Надто багато трагедій випало на долю нашої багатой, щедрої та вродливої землі впродовж століть. Не стали винятком і XVIII та XIX століття. Якраз на їх зламі українські землі були в складі двох імперій: російської та австро-угорської. Це призвело до втрати можливостей, які б сприяли розвитку науки та культури.

Але навіть в умовах багаторічної бездержавності завдяки глибоким традиціям та історичній пам'яті, що зберігали національну самобутність українського народу, у чужих середовищах народжувались і виростали, вчилися в чужих університетах майбутні видатні діячі науки та культури України. Яскравою зіркою сяє поміж них талант Івана Горбачевського. Своїми науковими відкриттями він приніс всесвітню славу Україні. І, водночас, прославив чеський народ, серед якого жив і працював понад півстоліття.

Іван Горбачевський був надзвичайно ерудованою, працьовитою і шляхетною людиною. Він досконало знав хімію, біологію, фізіологію... Він став піонером у синтезі сечової кислоти, а згодом у розробці нового методу її синтезу... Він був першим у світі міністром охорони здоров'я... А ще він мав надзвичайну наукову інтуїцію... А ще над усе на світі любив свою знедолену Україну...

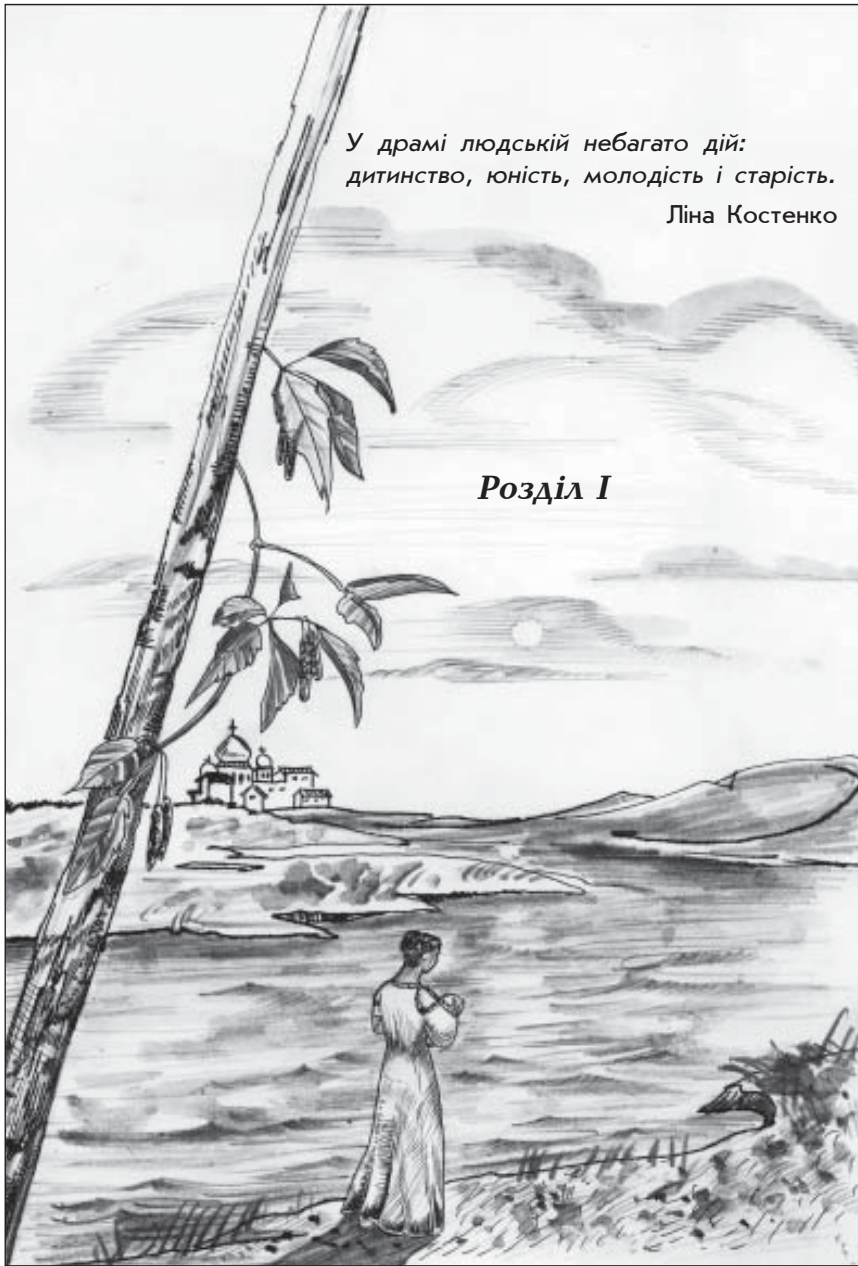
Чим більше я дізнавалася про цього великого українця, тим сильнішим ставало моє бажання вписати і свою сторінку у вдячну книгу нашої спільної пам'яті про нього і пошани до його титанічної праці в ім'я науки та України. Так народилася спроба життєпису в прозі та віршах "Іван Горбачевський". На жаль, заторкнуті і висвітлити мені вдалося лише окремі епізоди з життя і діяльності цієї видатної людини. Але ще древні казали: неосяжне осягнути неможливо...

Автор

*У драмі людській небагато дій:
дитинство, юність, молодість і старість.*

Ліна Костенко

Розділ I

15 травня 1854 року в родині священика Якова Горбачевського народився син, якого назвали Іваном. Про що і зроблено запис у метричній книзі села Зарубинців Збарзького повіту.

Життя – велика гра. Вистава.
У кожного вона своя.
На вік увесь – єдина справа.
На вік увесь – одне ім'я.

Одна – на Всесвіт – отча хата,
Між пастви батько день при дні.
А мама... мама Гонората –
Із вишивкою при вікні,

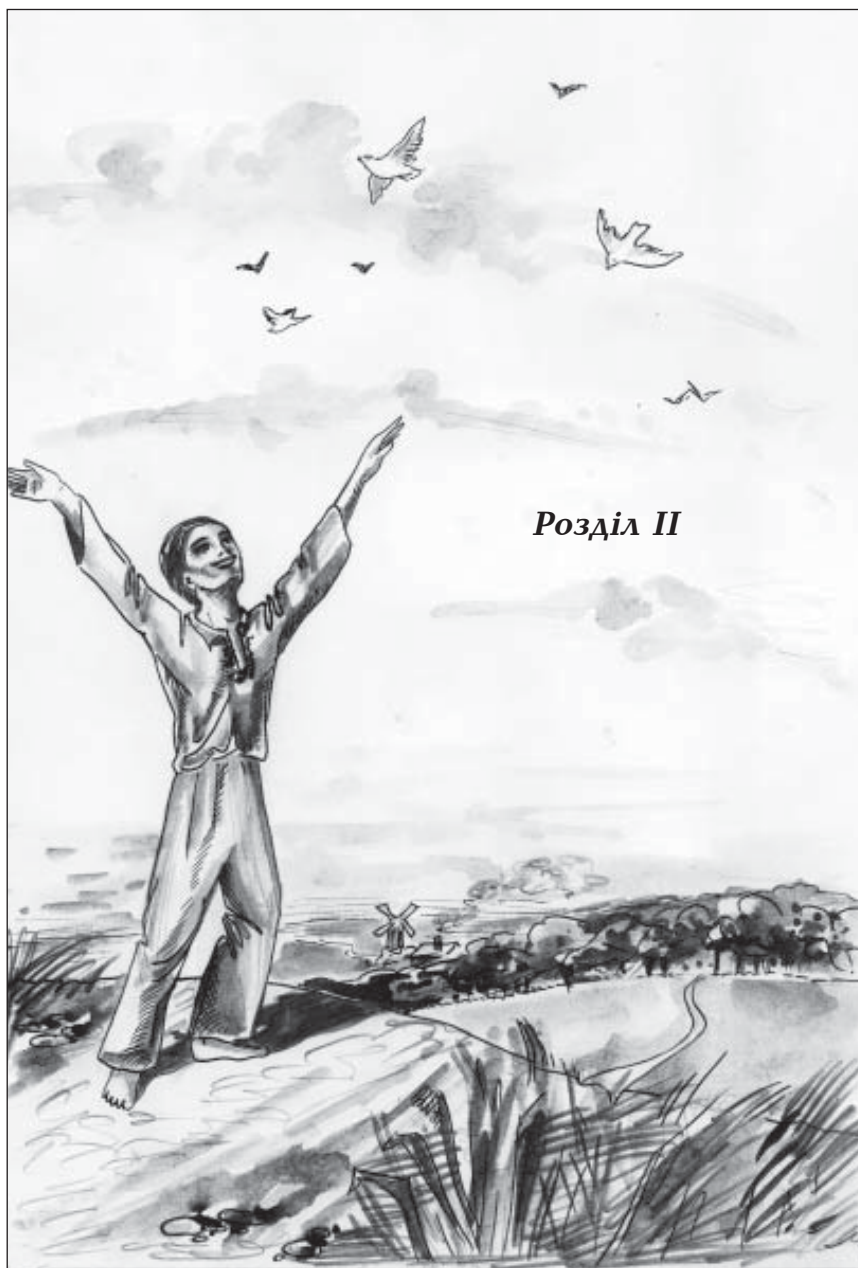
бо вільна випала година.
Та небагато їх було:
дім гув, мов вулик, бо родиною
отець вважав усе село.

Над кожним його серце плакало
і тішилося з усіма...
Земля вам пухом, отче Якове,
хай не скує її зима.

Хай тихі сльози удовині
впадуть росою на труну...
Була людина – й по людині,
і хоч би вісточку одну

Ви надіслали у Зарубинці
чи в Збараж, – дітям і жоні,
і всім, кого й на небі любите,
кому являєтесь у сні.

... А поки що – рости, Іванку!
Молодших братиків не кривдь,
співай сестричці колисанку,
всміхайся до пшеничних нив.

Розділ II

У 1864 році, після закінчення початкової школи, десятилітній Іван став учнем Тернопільської гімназії, що була тоді центром національно-громадського виховання на Поділлі. Навчався Горбачевський на відмінно. А наприкінці навчання, у 1871-1872 роках, очолив таємне гімназійне товариство "Громада".

Що за хлоп'я!

Не втомиться ніколи,
останнім у родині засинає,
однаково, до церкви і до школи,
сорочечку вишивану вдягає.

Радіє з усіма,
а плаче нишком,
читати любить – словом не сказати.
Тому кладе з собою поруч книжку
навіть тоді, коли лягає спати.

Це батька дуже тішить. І хвилює,
бо мудрим бути – завеликий клопіт.
Але уже Іванка він готує
в науку дальшу,
до гімназії в Тернопіль.

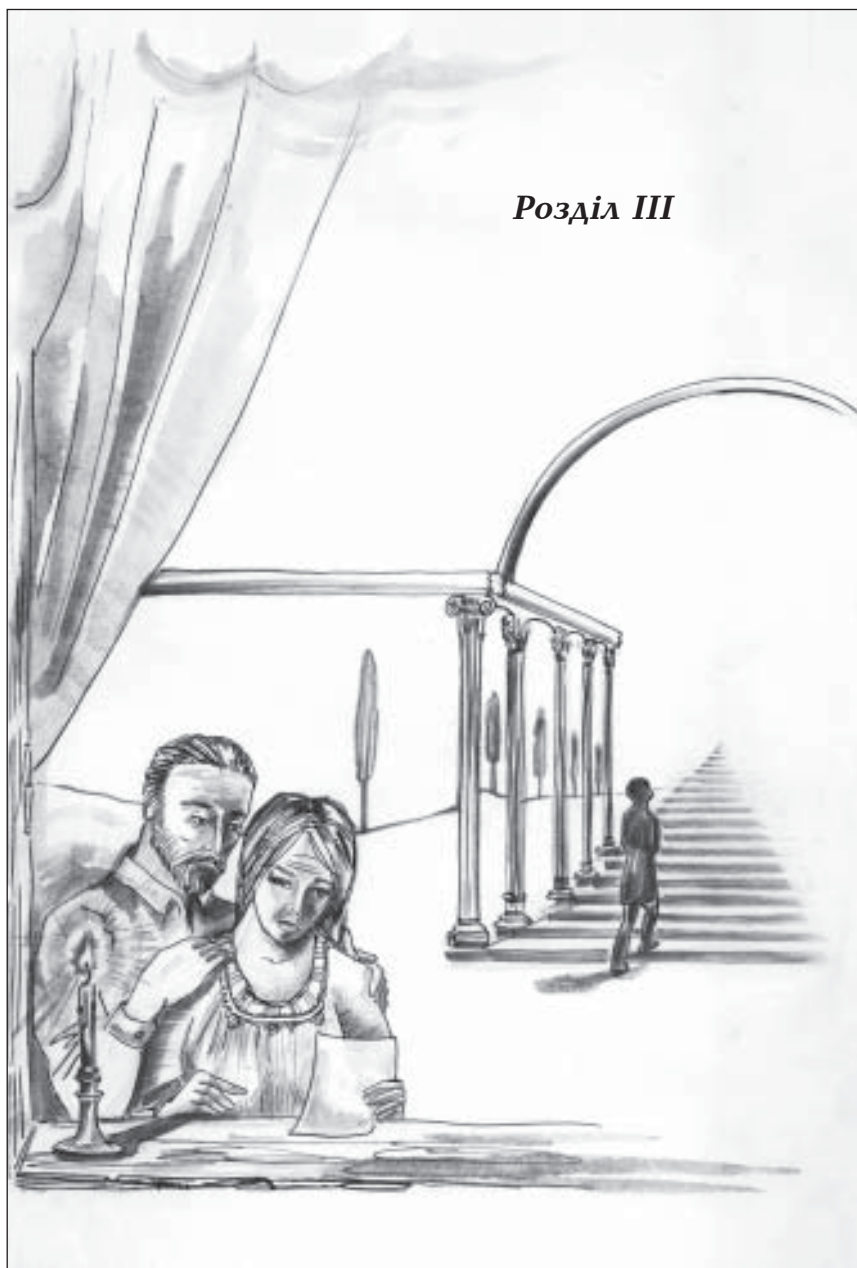
І так вже трапилось,
що у тім самім році,
як Горбачевський-син
став гімназистом,
тут заснувалася "Громада"
(скалкою ув оці
для влади стало
це таємне товариство).

В "Громаді" об'єдналися
найкращі,
ще дуже юні, але вірні справі.
Їх ціль була: народу –
волю й щастя,
а Україні рідній – добру славу!

Брати Барвінські і Пулюй,
Темницькі,
Січинські і Ганкевич,
Горбачевські...
Хто із бідніших, хто – з заможніших
родин,
та всі – вкраїнці щирі як один.

В сімнадцять літ
Іван став у "Громаді" головою.
Його опорою – Антін,
молодший брат,
в прийдешності – посол соймовий,
член трибуналу і відомий адвокат.

Розділ III

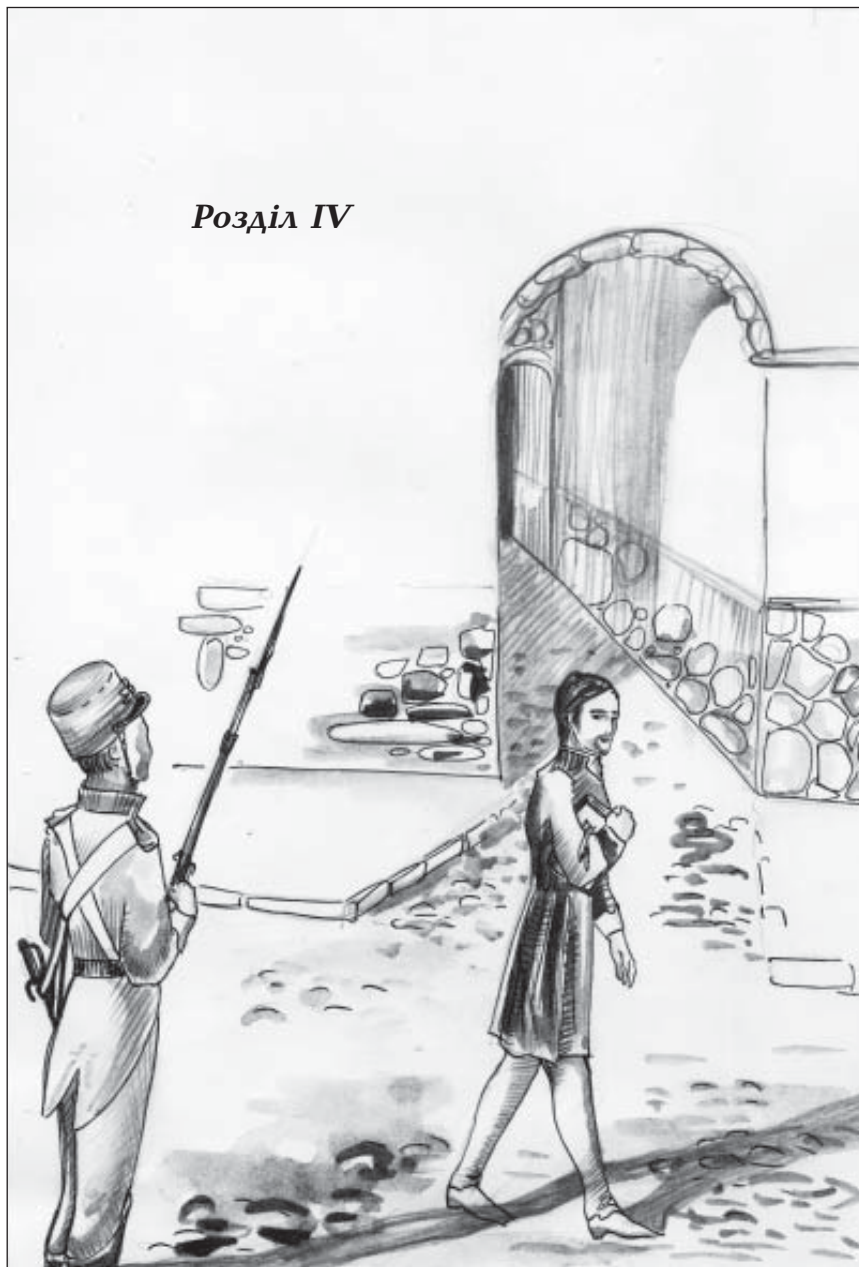

У жовтні 1872 року всупереч сподіванням родини Іван вступив на лікарський факультет Віденського університету. І вже на третьому курсі був запрошений до праці лекційним асистентом в університетському інституті лікарської хімії під керівництвом професора Е. Людвіга.

Але ж люди – повсюдно люди,
мова добра зрозуміла усім.
Тож низький вам уклін,
професоре Людвіг,
що впустили Івана
в своє серце і дім,

що запросили до себе на працю,
відкрили науки бездонну глибіню...
Так, ви мали велику рацію,
коли повірили йому – як собі.

Розділ IV

У 1875 і 1877 роках Івана обирали головою українського студентського товариства "Січ", що діяло у Відні. За активістами "Січі" постійно наглядала поліція, а дехто з них, зокрема – й Горбачевський, на деякий час навіть потрапили до в'язниці. Запит про особу і знайомства Горбачевського віденські поліціянти надіслали до Збаражжя – і у відповідь отримали донесення тутешнього старости...

Ти – українець. З тисячі облич
твоє впізнають й вичислять одразу.
Та ще коли за рідну маєш “Січ” ...
Австрійці те сприймають як образу.

Тому твоє ім'я – у чорних списках.
Тому ведеться за тобою стежа.
І все – тихенько, ніби й ненавмисно:
звіддалеченька, дуже обережно...

Що то за книги в тебе? Українські?
А кошти де взяв для такого друку?
І чом їх шлеш аж на адреси львівські?
А цей Франко – твій приятель по “Другу”?

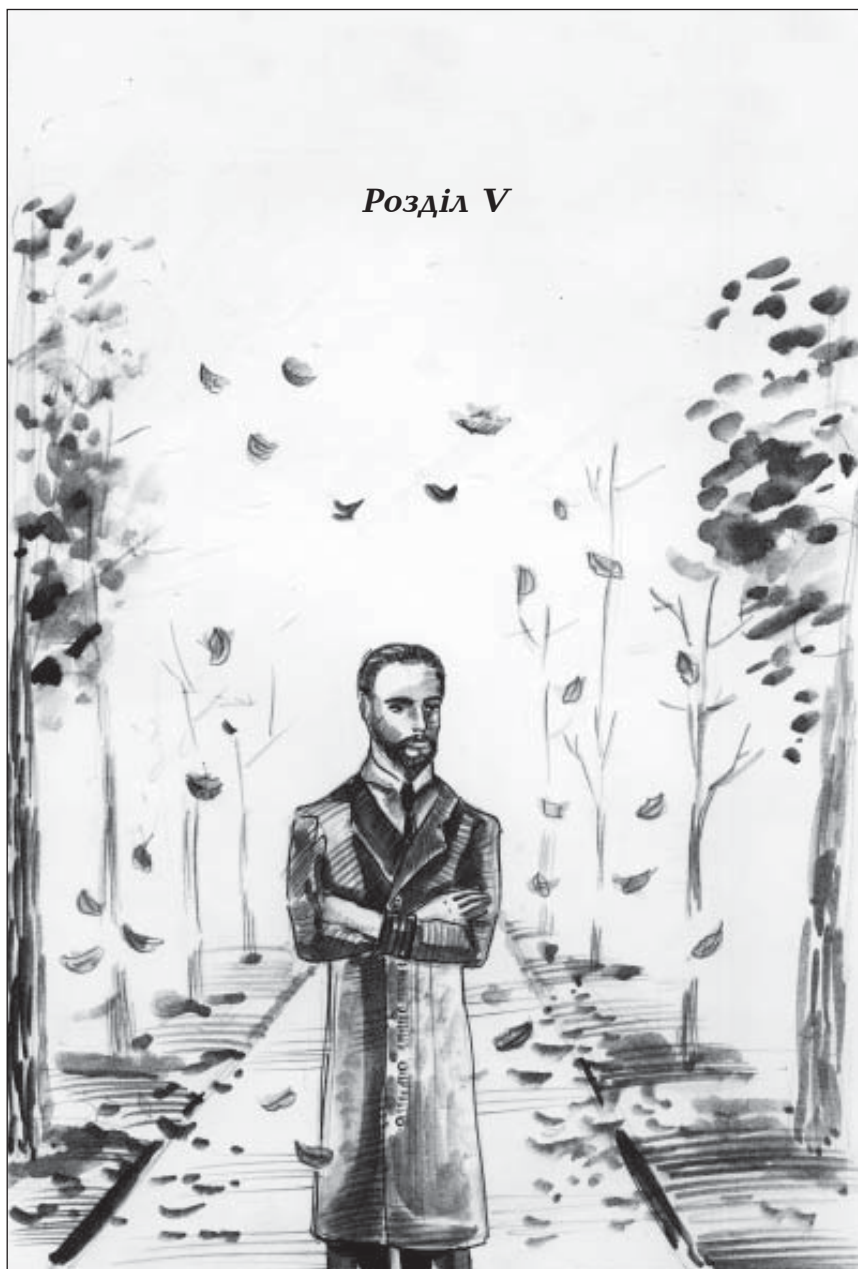
Все буде конфісковано і знищено.
А за тобою, Горбачевський, плачуть ґрати,
бо то не просто українська книжка,
то – поступ з темряви до світла.
І до правди.

Так, українці – люди, волі гідні,
і до науки, і до праці гожі.
Але щоб “Січ” у цесаря під носом,
тут, у Відні?
З такими треба бути насторожі!

Їх не візьмеш погрозами, обманом
і не примусиш кланятися низько.
Пулюй, Франко, Павлик і Драгоманов...
Не кажучи уже про Горбачевського.

Він курс науки завтра вже
завершить.
Йому бажають щастя повен міх.
Це – неймовірно, та... Він стане першим
не тільки між своїх, а й між чужих!

Розділ V

У 1883 році 29-літнього Івана Горбачевського запросили на посаду професора Празького університету. Так почався перший, тривалістю 34 роки, період життя українця Горбачевського у Чехії (а з 1919-го і аж до самої смерті у 1942-му – другий, понад 20-річний період). У Празькому університеті він був деканом лікарського факультету, а з 1902 до 1903 року – ректором. І, водночас, – дійсним членом НТШ у Львові, почесним президентом Українського лікарського товариства, створення якого він домагався впродовж багатьох років.

Україно, невтолиму спрагу
за тобою не погасить час...
Горбачевський дуже любить Прагу,
але ностальгія... Ой, не раз

вона серце стисне, мов лещатами, –
і покличе на стежки юначі
зримо так, що схочеться кричати...
Але не вернутися одначе

в дні квітучі, наче майські луки,
ані під збаразькі ясени,
ні в Тернопіль, звідки в світ
науки
вирушив він якось восени.

Кликала уперто медицина...
З кличем тим змирилися батьки.
Але завжди є якась причина,
аби вийшло трохи навпаки.

Не збулася мрія стати лікарем
(Він під старість сам в цьому
зізнається),
бо наука, як любов велика:
мучишся, караєшся – й не каєшся.

Бо наука – наче води Влтави,
хвилі не спиняються й на мить...
Але що йому до них, до слави?
Час не жде, він журавлем летить.

Наукова праця час до крихти
Забирає, але не відвагу...
А вона потрібна: сплески тифу
дуже часто розпинають Прагу.

Що дорожче в світі від здоров'я?
Усі розкоші без нього – зеро!
Горбачевський радить водопровід
Провести до Праги із Їзери.

Бо вода здорова у цій річці,
Не така брудна й гнила, як Влтавська.
... Посвітлів професор на обличчі,
коли магістрат на це піддався.

Розділ VI

Іван Горбачевський, Іван Пулкою, Андрей Шептицький та інші відомі й впливові українці – вчені, дипломати, правники та політики – постійно і наполегливо вимагали від уряду Австро-Угорщини уваги до насущних проблем українського народу, скажімо, такої із них, як створення українського університету у Львові. Переговори про це тривали більше десяти років. Але почалася війна... Галичину окупували російські війська. І біженці тисячами потяглися за кордон, зокрема й до Чехії, де в той час працював Горбачевський. У Празі він очолив спеціальний допомоговий Комітет, який опікувався біженцями з України, організовував для них зустрічі на Святвечір, Різдво, Старий Новий рік...

Теплий вітер голосом сопілки
стиха вищебетує в житах...
Український цвіте, скільки, скільки
тебе квітне по чужих світах?

На чю працюєш силу й славу?
Спину гнеш на кого день при дні?
Доки мрія про свою державу
блиматиме свічкою в вікні?

В тебе є учені і поети,
є історія, культура, мова.
То коли ж свого університету
Українство діждеться у Львові?

Кам'яну стіну пробити тяжко,
але навіть крапля камінь точить.
Хай весни не робить одна пташка,
але в душу добру вістку вносить.

Так і Горбачевський. Він пороги
недаремно оббивав високі,
бо по ним прокладеній дорозі
добрі задуми проб'ються через роки.

Ну, а поки що у нього в Празі
нових земляків з'явились сотні –
тих, що встигли від московської
зарази
утекти з воєнного болота.

Зранені, зневірені, голодні...
Хлібороби й січові стрільці...

Очі в них бездонні, як безодні,
їх не сотні вже, а тисячі.

Ліки, хліб і дах над головою
мають бути в кожного – й в усіх.
Забери в них, доле, трохи болю,
нагадай, що є на світі сміх,

чиста постіль, Святвечірня зірка,
і кутя із медом, й коляда...
І тоді усе, що в серці згіркло,
відпливе із нього, як вода.

Бо відчує кожен: він – людина!
І полине пісня в усі кінці,
що таки не вмерла Україна,
бо ще є на світі українці!

Розділ VII

До 1917 року в структурах жодного уряду жодної держави світу не існувало міністерства, яке б опікувалося здоров'ям своїх співгромадян. Першим таке міністерство – народного здоров'я – було доручено в Австро-Угорщині організувати українцеві Івану Горбачевському. 30 липня 1917 року після завершення всієї підготовчої роботи він офіційно очолив це міністерство, до роботи в якому запросив і лікарів-українців. Міністра Горбачевського в той час нещадно критикувала як чеські, так і українські газети, звинувачуючи в тім, що нібито служить цісареві – гнобителеві Галицької України. Але справу було зроблено: після Австро-Угорщини міністерство народного здоров'я створила Англія, а третьою, уже в 1918 році, – Україна. І заслуга Горбачевському в цьому була неоціненною.

Розтерзана Галичина...

Та й вся Європа –

наче рана.

Війна... На те вона й війна:

великий біль, гірка омана.

Коли усе це промине?

Коли народ зітхне споконечка?

Життя людське, котре – одне! –

летить у вирій, мов лелека...

Тому і треба берегти,

Лікуючи його любов'ю,

тому не інший хтось, а ти

про людське дбатимеш здоров'я.

За це тебе "поб'ють" свої

й чужі дрівець підкинуть

в ватру...

Та що образи? Що – жалі?

У тебе – клятва Гіпократа,

й твої знання, й твоя душа,

що біль чужий сприйма,

як власний.

І він її не полиша,

вона – притулок для нещасних.

– Ну, і як вам, пане міністре? –

спитає тихенько дружина Емілія.

– А так, як ходити у бритви

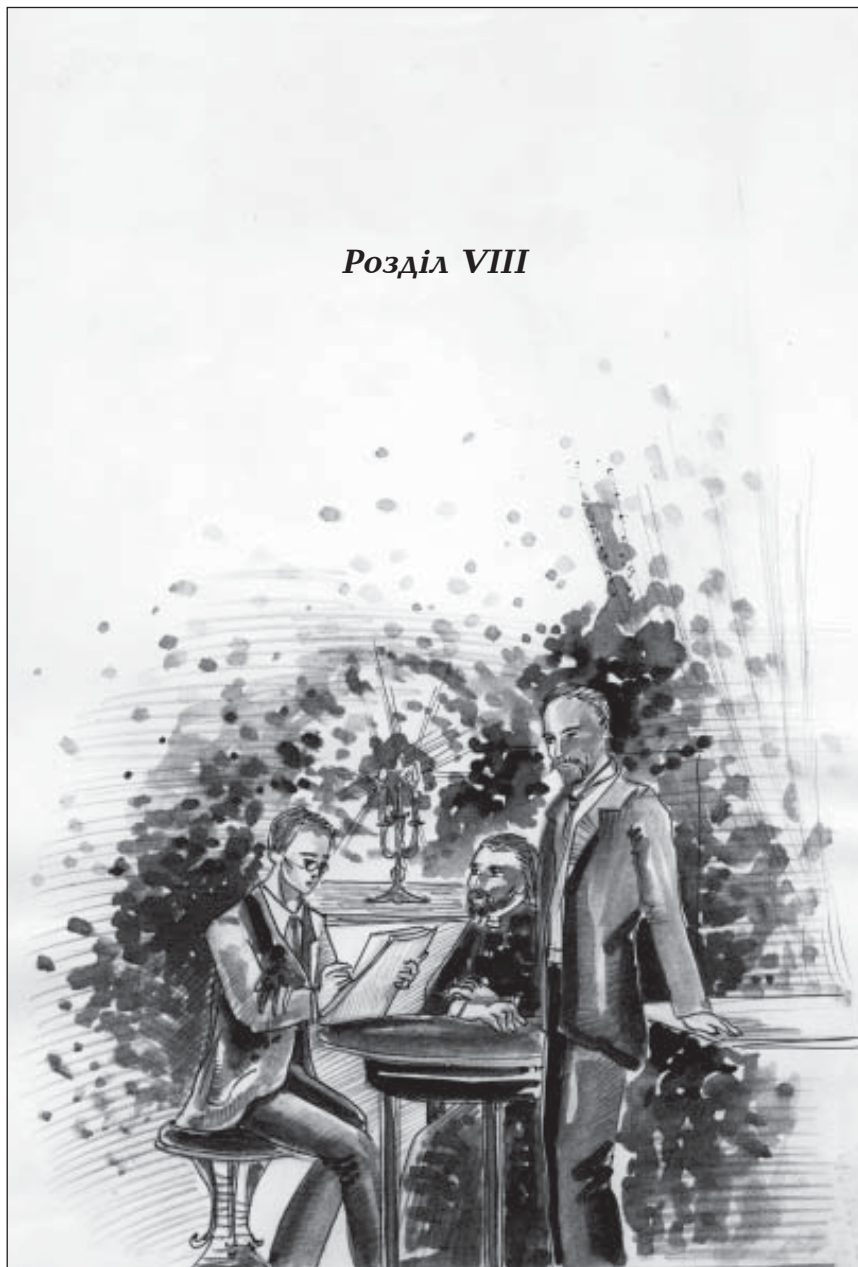
по вістрі,

але ти знаєш, що інакше не вмію.

...І тільки згодом ціла компанія,
держав це зробить,
як Бог Адама – із глини.
Другою міністерство здоров'я
запровадить Британія,
а третьою – Україна,

гноблена, нищена...
Та, що дірку від бублика
діставала від панства
довгі-предовгі роки,
а тепер – Українська Народна
Республіка,
що зіп'ялась на ноги, –
і відмірює перші кроки.

Розділ VIII

10 жовтня 1918 року Євген Петрушевич, Іван Горбачевський, Андрей Шептицький та інші відомі громадсько-політичні діячі українці провели у Відні нараду. На ній вони розглянули питання про можливість національно-державного самовизначення Східної Галичини. Було вирішено створити у Львові Українську Національну Раду – як легальну репрезентацію (представництво) Української держави. І вже 18 жовтня у Народному домі Львова зібралося до 70 парламентських і сеймових послів з Галичини та Буковини. Вони ухвалили Акт, згідно з яким Українська держава мала займати всю етнічну українську територію Австро-Угорщини. Про цей Акт посли повідомили цісаря та видали Маніфест до українського народу.

Історіє, який трудний урок!
Скільки не вчи, а все бракує
досвіду.

З імперії вже сиплеться пісок,
а цісареві все здається: досвіток...

Австро-Угорщино, тебе ж нема –
лиш клапті,
та міцно ще тримаєшся за трон...
І все-таки по крапельці, по краплі
міліє море строгих заборон.

Уже перемагає свята справа,
вже сходить волі золота зоря:
Україна... Українонька... Держава –
століттями омріяна, своя!

Її ще будуть мучити, душити –
з усіх сторін, старі й нові кати.
Але така у неї Доля: жити!
І вижити, і смерть перемогти.

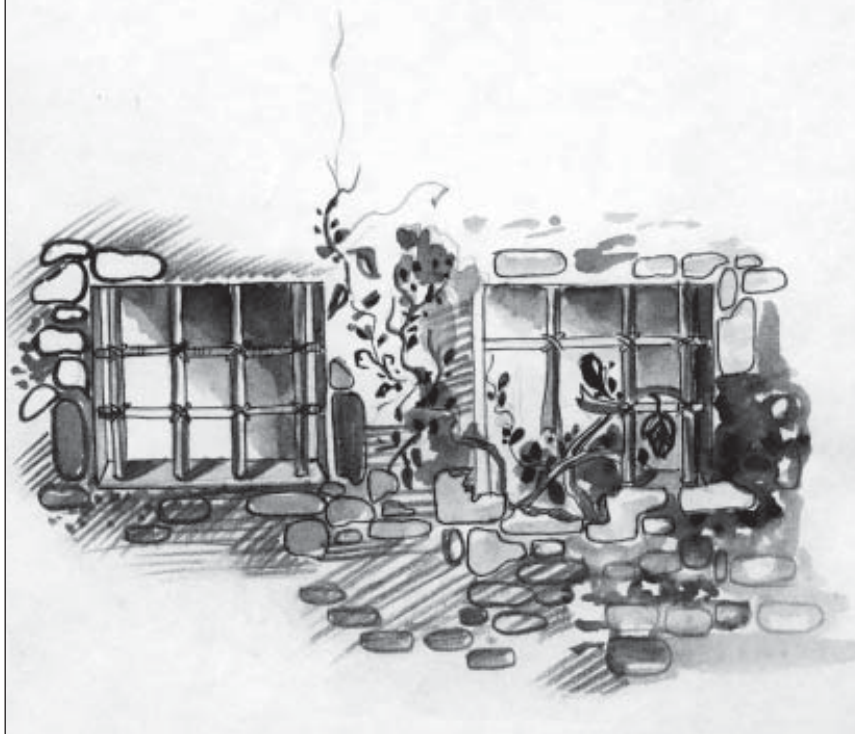
... У цісаря дуже солодка мова,
він злобу заховав на денці віч,
він знає про усі новини з Львова:
– Але, міністре, то не ваша річ...

Ви маєте усе, на те ви й радник,
Ну, а поляки... мають хай своє...
– Так, цісарю, я – радник.
Та не зрадник!
Чому мій нарід тяжко так жиє?

Чому він має бути ополяченим,
коли земля у нього є і мова?
Цього ні зрозуміти, ні пробачити
не може більше вам міністр
здоров'я.

Тому – прощайте! Я лишаю уряд,
бо кожному – своє, то певна річ:
імперію чекає сильна буря,
мене ж чекає товариство “Січ”.

Розділ IX

У січні 1921 року у Відні було створено Український вільний університет. Восени того ж року він перемістився до Праги. На той час це був єдиний український університет у світі, створений відомими українцями-емігрантами – такими, як Іван Горбачевський. У 1923 році його було обрано ректором. Саме тоді з'явився меморандум Українського вільного університету, який проголошував, що "коли на Великій Україні замовкли святині української науки, а Львів не допустив української молоді до університету... ціла українська суспільність звернула свою увагу на Прагу, як силою факту утворилося середовище наукової праці за границею".

Тяжка ти, дорого до волі,
від Львова тяжка і по Крути...
Охоплена полум'ям воєн,
гіркої і злої покути.

Варшава вчепилась зубами
у Львів, Станіслав і Тернопіль,
а решта все – під москалями,
сплюндроване... Камінь і попіл...

З України лишилась руїна,
у в'язницях – і люди, і мова.
Що ж вдіяти, аби не згинула
до останку держави основа?

Все зібрати в кулак тут, у Празі,
зберегти, врятувати, примножити –
не назавжди, а тільки наразі.
Горбачевський, беріться! Ви зможете!

Вам не вперше плече підставляти
землякам. І науці – не вперше.
Головне – нову справу почати,
утвердити її. І – завершити.

Головне – бути вільним у діях,
відсівати зерно від полови,
головне – щоб і в будень
недільно
українське світилося Слово.

Земляки – як найближча родина,
поміж них є і добрі, і злі,
але з ними живе Україна
тут, у Празі, на чеській землі.

Розділ X

У 1931-му, святкуючи 10-ліття Українського вільного університету, ректор Іван Горбачевський з гордістю відзначив: лише протягом одного року докторами філософії тут, у Празі, стали четверо провідних українських письменників. Це – Олександр Олесь, Ольга Кобилянська, Богдан Лепкий і Василь Стефаник.

Сам Горбачевський не тільки п'ять разів обирався ректором університету, а й читав тут лекції, був головою Українського Академічного комітету, засновником і головою товариства "Музей визвольної боротьби України". Окрім того, він організував і провів у Празі два Українських наукових з'їзди (1926 і 1932 рр.).

Дні короткі, а роботи – море?
Значить, треба доточити ночі.
Втому, мов сторінку, перегорнете...
Зорі в небесах – мов позолочені.

Спить у Празі кожна бадиліна,
кам'яниці, Влтава, срібен місяць...
На все місто лиш одне-єдине,
Горбачевського, вікно до ранку світиться.

Що він пише – знають білі аркуші,
про що думає – лиш Господу відомо.

Б'є годинник на високій ратуші,
недалечко від професорського дому.

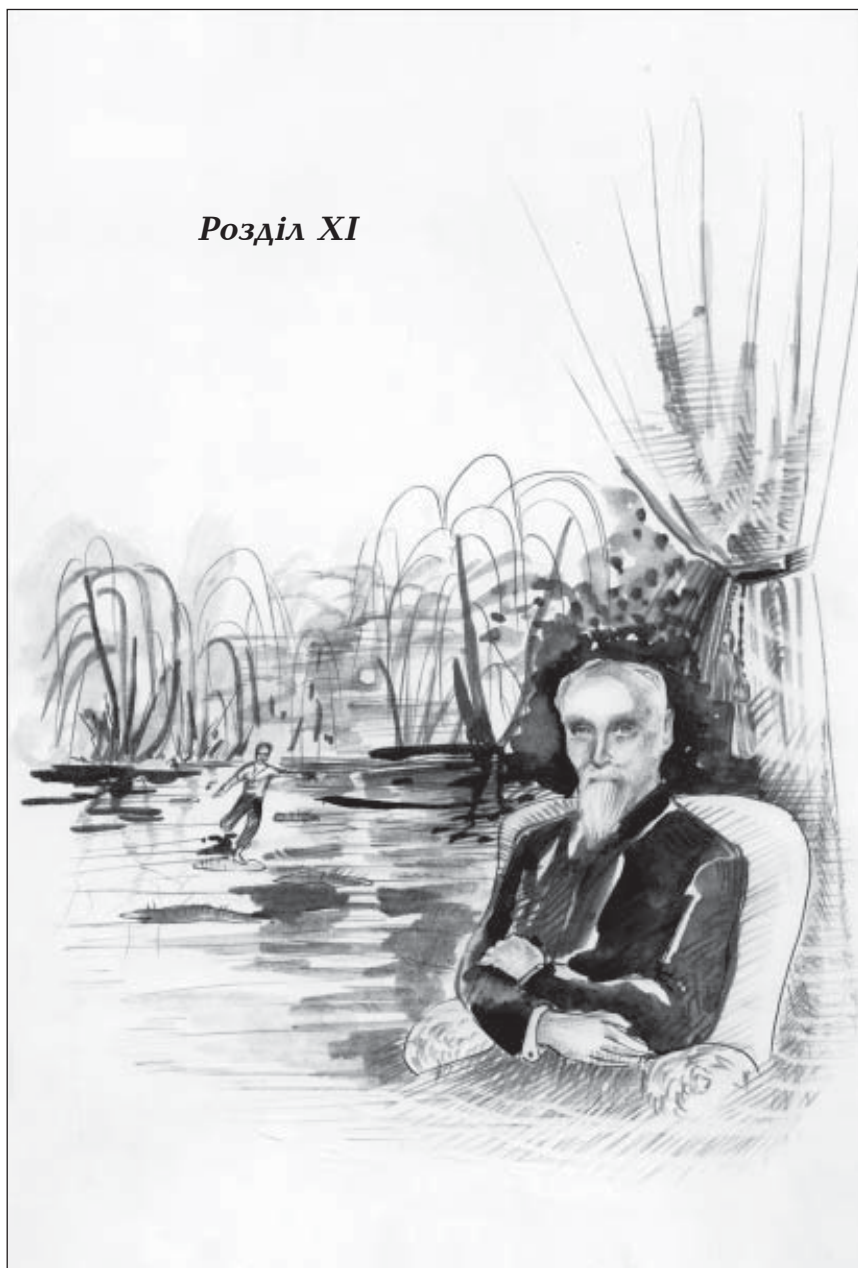
Знову новий день у двері входить,
досвіток до нього – світлий міст.
Ніч над книгами – традиція, не подвиг:
Український науковий з'їзд

уже другий за числом готуєте,
гості будуть із усіх країв.
Та от прикрість – вісточки не чутно
з України, рідної землі...

Хоч би прилетіла телеграма,
адже їх злетілося з півсвіту!
... З'їзд відбувся згідно із програмою,
не діждавшись з Києва привіту.

Через те тихенько серце ниє,
через те в душі тривога й холод.
Та мовчить, немов заклитий, Київ...
Україну обступає голод.

Розділ XI

Навіть у часи найвищих наукових і творчих злетів Іван Горбачевський не забував, що він – син України. Уже маючи за плечима 80 років, він продовжував бути ректором Українського вільного університету, опікуватися Музеєм визвольної боротьби України. Саме сюди сходилися документи та експонати від українців з Австрії, Югославії, Франції, Італії, Америки, Канади, Аргентини, Маньчжурії... Усе це треба було гідно розмістити. І Горбачевський організував збір коштів, розпочавши з власного внеску. І не одного. Нарешті у березні 1938 року в Празі за пожертви було куплено добротний 3-поверховий будинок – для відкриття Українського дому. Так збулася ще одна із найзаповітніших мрій Горбачевського.

До цього Дому тисяча стежок,
у цього Дому – тисячі цеглин...
Скільки зібрав він згадок і книжок,
правдивих свідчень, вишивок, картин!

З усього світу вісточки летіли,
скрипіли двері зчаста і привітно.
Професоре, все так, як ви хотіли?
Тому й обличчя радістю розквітло.

Цей Дім – неначе подих України,
її тепло, як сонечко, незгасне.
За довгий вік вона вас
не покинула,
живила душу мукою і щастям.

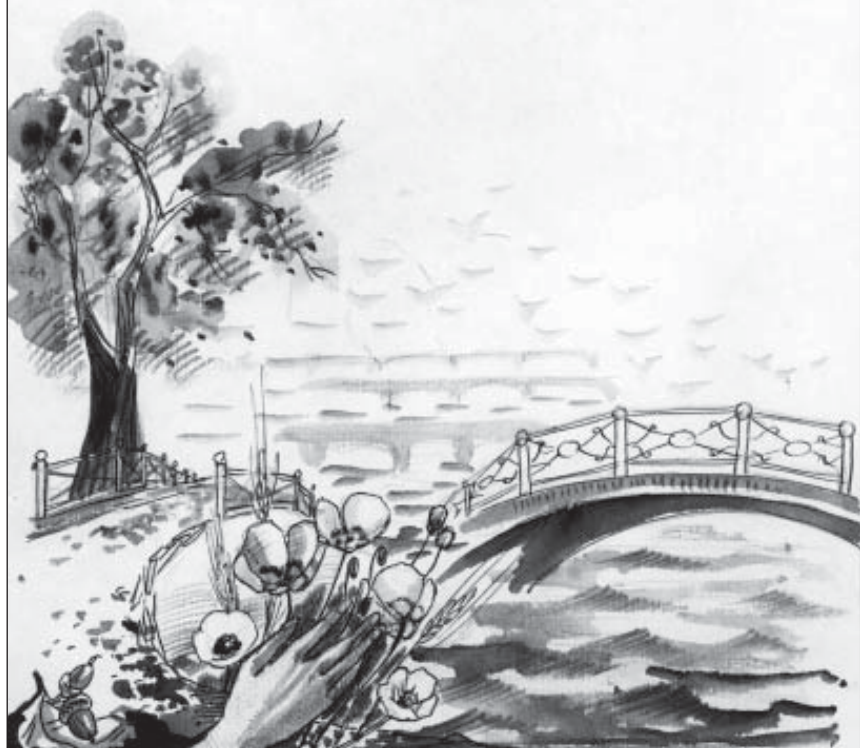
Хлоп'ятко із далекої провінції,
замаєної вербами й калиною,
відчувши себе змалку українцем,
навіки залишилось з Україною.

Здолавши тисячі сходинок на вершину,
ставши ученим, яких мало в світі,
він із вершини бачив Україну,
за неї у тривозі був й одвіті.

Злітає час, та не минає слава,
біліша снігу ваша сивина...
Пахуча сигарета. Чорна кава.
Картина Праги в рамі із вікна.

Відходять друзі... Йдуть і не вертаються –
нема із Вічності нікому вороття.
Як сонечко за обрієм ховається,
так і життя сплива. Так і життя...

Розділ XII

Невдовзі після свого 88-річчя здоров'я Івана Горбачевського різко погіршилося. Помер він 24 травня 1942 року. На похорон до Праги чекали представника Андрея Шептицького – архієпископа Йосифа Сліпого. Але в Європі йшла війна, тож дорога була важкою. Архієпископ приїхав уже після похорону – тихого і мовчазного, адже Прага була окупована фашистами... Попрощатися з покійним прийшло дуже багато як українців, так і чехів. Поховали Івана Горбачевського на цвинтарі Святого Матея, що неподалік від його дому, поруч із дружиною Емілією...

У Зарубинцях знову весна,
знову ластівка в'є гніздечко.
Немов Україна, одна –
Так далеко... І так недалечко.

Як легко від неї піти!
Як важко вернутись потому
крізь чужинські краї і світи,
до свого гніздечка – додому!

Все при вас: і дружина, і діти,
і наука приносить розраду.
В Празі сонце так само світить,
в Празі є українська громада:

земляки тут – на кожному кроці.
Такі самі небо й земля.
Та чомусь, мов сльоза ув оці,
лебедить Україна здаля.

Ясенами крилатими кличе,
Великоднім співом бринить,
в неї – вашої мами обличчя,
в неї серце за вами болить.

Недосяжна, найбільша мрія,
що являється тільки у снах...
– Рідні Мілю... Олю... Маріє...
То остання ... моя... весна.

А ще ностальгія, мов спрага,
не покине вас до останку...
Травень. Рік сорок другий.

Прага.

Хтось, будь ласка, поставте крапку.

Зміст

<i>Л.Я. Ковальчук. Іван Горбачевський – великий патріот, вчений, гуманіст</i>	3
Шановний читачу!	5
<i>Розділ I</i>	7
Життя – велика гра. Вистава... ..	9
<i>Розділ II</i>	11
Що за хлоп'я!	13
<i>Розділ III</i>	15
Дні летять, не знаючи спочину... ..	17
<i>Розділ IV</i>	19
Ти – українець. З тисячі облич... ..	21
<i>Розділ V</i>	23
Україно, невтолиму спрагу... ..	25
<i>Розділ VI</i>	27
Теплий вітер голосом сопілки... ..	29
<i>Розділ VII</i>	31
Розтерзана Галичина... ..	33
<i>Розділ VIII</i>	35
Історіє, який трудний урок!.. ..	37
<i>Розділ IX</i>	39
Тяжка ти, дорого до волі... ..	41
<i>Розділ X</i>	43
Дні короткі, а роботи – море?... ..	45
<i>Розділ XI</i>	47
До цього Дому тисяча стежок... ..	49
<i>Розділ XII</i>	51
У Зарубинцях знову весна... ..	51

Наталя Волотовська

Іван Горбачевський

Спроба життєпису в прозі та віршах

Літературний редактор	<i>Б. Щавурський</i>
Художник	<i>Наталя Волотовська</i>
Фото	<i>Тарас Іванків</i>
Комп'ютерна верстка	<i>Наталя Нижегородова</i>

Підписано до друку 24.04.2004. Формат 60x84/16.
Ум. др. арк. 3,14. Обл.-вид. арк. 0,87. Папір офсетний.
Наклад 500. Зам. 105.

Оригінал-макет підготовлено у відділі комп'ютерної верстки
видавництва "Укрмедкнига"
Тернопільської державної медичної академії ім. І.Я. Горбачевського.
Майдан Волі, 1, м. Тернопіль, 46001, Україна.

Надруковано у друкарні видавництва "Укрмедкнига"
Тернопільської державної медичної академії ім. І.Я. Горбачевського.
Майдан Волі, 1, м. Тернопіль, 46001, Україна.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 348 від 02.03.2001 р.